

УДК 332.021.8: 339.972

DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2019.05.14>

Ховрак Інна Вікторівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і фінансів
Кременчуцького національного університету
ім. Михайла Остроградського,
ORCID 0000-0002-0352-4374
inna.khovrak.w@gmail.com

ПОЛІТИКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Анотація

Збалансований регіональний розвиток є системним підходом до управління регіоном, що враховує його багатовимірність та багатоаспектність при одночасному визнанні здатності до самовідновлення та динамічної адаптації до змін, а не лише збереження регіону в певному «ідеальному» сталому стані. При цьому політико-правове забезпечення є базисом формування збалансованого регіонального розвитку.

Метою статті є компаративний аналіз українського та світового досвіду політико-правового забезпечення збалансованого регіонального розвитку.

Наукова новизна. У статті вперше проаналізовано нормативно-правове забезпечення збалансованого регіонального розвитку в Україні. Автор навів та порівняв основні аспекти збалансованого розвитку регіону, відображені в законодавстві України. Встановлено, що в країні склалася вкрай нераціональна система управління регіональним розвитком, яка потребує зміни свідомості та підходів до управління. Значна увага приділена нормативно-правовому забезпеченню реалізації концепції збалансованого регіонального розвитку в Євросоюзі. Також досліджено інструментарій досягнення збалансованого регіонального розвитку країнами Великої сімки.

Висновки. Кожний регіон є унікальним зі своїми специфічними передумовами та пріоритетами розвитку, тому в основу стратегії збалансованого розвитку мають бути покладені принципи регіональної індивідуальності, взаємозалежності і взаємозумовленості екологічної, соціальної та економічної сфер на територіальному рівні. Одночасно, національну та регіональні стратегії бажано розробляти з урахуванням світових стандартів. Проведене дослідження дозволило сформулювати основні детермінанти, що визначають сутність збалансованого регіонального розвитку, а саме: самодостатність, партнерство, відкритість, довготривалість, гнучкість і відповідальність.

Ключові слова: збалансований регіональний розвиток, політико-правове забезпечення, стратегії розвитку регіону, органи влади, управління регіональним розвитком.

Khovrak Inna V.,
Ph.D. in Economics, Associate professor,
Department of Accounting and Finance,
Kremenchuk Mykhaylo Ostrogradsky National University
ORCID 0000-0002-0352-4374
inna.khovrak.w@gmail.com

POLITICAL AND LEGAL SUPPORT FOR BALANCED REGIONAL DEVELOPMENT: UKRAINIAN AND WORLD EXPERIENCE

Abstract

Balanced regional development is a systematic approach to regional governance that takes into account the multidimensionality of regional development while recognizing the ability to self-

renew and dynamically adapt to change, rather than simply keeping the region in a certain “ideal” sustainable state. At the same time, political and legal support is the basis for the formation of balanced regional development.

The purpose of the article is a comparative analysis of the Ukrainian and world experience of political and legal support for balanced regional development.

Scientific novelty. The author analyzes the regulatory framework of balanced regional development in Ukraine. The author outlines and compares the main aspects of the balanced development of the region, reflected in the legislation of Ukraine. It is established that the country has an extremely irrational system of regional development management, which requires a change of consciousness and approaches to management. Much attention is paid to ensuring the implementation of the concept of balanced regional development in the European Union. The tools for achieving balanced regional development by the G7 countries are also explored.

Conclusions. Each region is unique with its specific prerequisites and priorities for development, therefore the principle of individuality and interdependence of ecological, social and economic spheres at the territorial level should be at the heart of a balanced development strategy. At the same time, national and regional strategies should be developed in accordance with world standards. The research made it possible to formulate the key determinants of balanced regional development, namely: self-sufficiency, partnership, openness, long-term sustainability, flexibility and responsibility.

Key words: balanced regional development, political and legal support, regional development strategies, authorities, regional development management.

Постановка проблеми. Збалансований регіональний розвиток є системним підходом до управління регіоном, що враховує його багатомірність і багатоаспектність при одночасному визнанні здатності до самовідновлення та динамічної адаптації до змін, а не лише збереження регіону в певному «ідеальному» сталому стані. Він посилюється змінами у свідомості громадян та посиленням їхньої соціальної відповідальності. При цьому збалансований розвиток здатен призвести до позитивних кількісних змін (зростання зайнятості, інвестицій, доходів тощо) та якісних перетворень (зміни в соціальній організації, технічному та технологічному прогресі, покращення рівня та якості життя населення). При цьому політико-правове забезпечення є базисом формування збалансованого регіонального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість реформ на регіональному рівні та їх сучасного політико-правового забезпечення доводять як українські, так і зарубіжні експерти. Адже регіональна влада сприяє поєднанню інтересів окремого «громадянина, місцевої спільноти (громади), інститутів громадянського суспільства та структур держави» [1, с. 155]. Зокрема, регіональна політика відіграє важливу роль у мобілізації регіональних ресурсів та концентруванні на економічному, соціальному

та ендогенному розвитку потенціалу регіонів [2, с. 1092].

Відзначимо, що збалансований регіональний розвиток підтримується гнучкістю суспільства, інституційними механізмами, співпрацею та взаємодією [3, с. 36]. Враховуючи процеси децентралізації, метою яких є реформування та посилення інституційної спроможності регіональної влади, значна увага приділяється розробці сучасних механізмів регіонального управління [4, с. 144–145]. Безперечно, сьогодні стає зрозумілим, що співпраця влади з інститутами громадянського суспільства дозволяє підвищити результативність її діяльності та посилити її правомірність в очах громадян [5, с. 154–155]. Зауважимо, що при цьому ключовим питанням є дотримання балансу інтересів «на договірній основі за умови повної економічної відповідальності партнерів» [6, с. 159].

Також варто відмітити дослідження європейського досвіду щодо функціонування інституту префекта та оцінки можливостей використання такого інституту в системі публічного управління України [7, с. 202]. Однак, повне прийняття міжнародних нормативних документів без адаптації до національних та регіональних особливостей неможливе, оскільки може стати загрозою для національної безпеки, негативно вплинути

на добробут населення та стан навколишнього середовища [8, с. 163].

Метою статті є компаративний аналіз українського та світового досвіду політико-правового забезпечення збалансованого регіонального розвитку. Це дозволить сформулювати основні детермінанти, що визначають сутність такого розвитку.

Виклад основного матеріалу. В основі внутрішньої політики в економічній сфері, відповідно до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», лежить «забезпечення економічної збалансованості розвитку регіонів, узгодженості напрямів їх розвитку із загальнонаціональними потребами» [9]. Аналіз бази даних «Законодавство України» показав, що станом на **01.05.2019** року наявні **54** документи, у назві чи тексті яких зустрічається термін «збалансований розвиток». При цьому **28** документів не містять жодного пояснення щодо сутності збалансованого розвитку, і лише у **26** документах є окремі аспекти визначення сутності такого розвитку. Так, Угода про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ визначає необхідність збалансованого розвитку «національної економіки поміж секторами та в її рамках» [10]. Договір про запровадження Конституції для Європи окреслює важливість сприянню «розвиткові міжнародних заходів, призначених берегти та поліпшувати стан довкілля й збалансовано керувати світовими природними ресурсами, щоб забезпечити стабільний розвиток» [11]. Указ Президента України «Про Стратегію національної безпеки України» підкреслює необхідність «формування збалансованої системи природокористування на основі принципу гранично допустимих екологічних змін довкілля, ощадливого споживання природних ресурсів, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, зменшення викидів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, застосування сучасних екологічно безпечних ресурсозберігаючих технологій» [12].

У галузевих стратегіях також значна увага приділяється збалансованому розвитку. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до **2030** року» містить обґрунтування важливості збалансованого підходу до розвитку, який дозво-

ляє реагувати «на майбутнє прогнозоване зростання і зміну попиту на транспортні послуги, сприяючи економічному розвитку, підвищенню якості життя населення та ефективному використанню ресурсів» [13]. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат» закріплює підтримку «екологічно збалансованого ведення туризму, в тому числі створення правових та економічних умов для розвитку екологічного туризму, ... забезпечення збереження, збалансованого використання і відтворення біо- та ландшафтного різноманіття в Карпатах» [14]. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва» закріплює доцільність «забезпечити пропорційний і збалансований розвиток територій, галузей економіки, внутрішнього ринку товарів та послуг шляхом збільшення обсягу вітчизняного виробництва; ... отримувати синергетичний ефект від реалізації якісно розроблених стратегій і програм, що забезпечить комплексний і збалансований розвиток споживчого, високотехнологічного, мінерально-сировинного, паливно-енергетичного та інфраструктурного сектору економіки» [15].

Відповідно до Указу Президента України «Програма інтеграції України до Європейського Союзу» «територіальний устрій країни ґрунтується на засадах єдності і цілісності державної території, поєднанні централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій» [16]. При цьому Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до **2015** року» наголошує на необхідності забезпечення чіткого та збалансованого розподілу «функцій, повноважень та відповідальності між органами управління, що сприятиме системності та результативності позитивних економічних процесів у виробничій сфері і в соціальному розвитку» [17]. Відповідно, стимулювання розвитку регіонів здійснюється з метою «забезпечення їх сталого розвитку в інтересах усієї України, підвищення рівня

життя населення, подолання бідності та безробіття, формування середнього класу; ефективного використання економічного, наукового, трудового потенціалу, природних та інших ресурсів, а також особливостей регіонів для досягнення на цій основі підвищення рівня життя людей, оптимальної спеціалізації регіонів у виробництві товарів та послуг; створення рівних умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвит-

ку регіонів України; забезпечення додержання визначених державою соціальних гарантій для кожного громадянина незалежно від місця його проживання; подолання депресивного стану окремих територій, своєчасного і комплексного розв'язання проблем охорони довкілля» [18]. В результаті, питання збалансованого розвитку регіону розкрито лише у шести документах, два з яких практично ідентичні (Табл. 1, Табл. 2).

Таблиця 1

Основні аспекти збалансованого розвитку регіону, відображені в законодавстві України

Назва документа	Аспект збалансованого розвитку регіону
Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року»	«Політика регіонального розвитку в Україні на сучасному етапі базуватиметься за такими основними принципами: ... збалансованого розвитку. Зумовлює диференційованість надання державної підтримки регіонам з урахуванням їх потенціалу умов, критеріїв та строків, визначених законодавством» [19].
Постанова Кабінету Міністрів України «Про підсумки соціально-економічного розвитку України у 2003 році та хід виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України»	«Забезпечити пріоритетне вирішення таких завдань: ... збалансований і комплексний розвиток регіонів на основі раціонального використання наявного потенціалу, забезпечення дієвості державної підтримки регіонального розвитку насамперед депресивних територій» [20].
Указ Президента України «Про Основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року»	«Основним напрямом державної політики розвитку трудового потенціалу на регіональному рівні є створення умов для його розвитку через збалансоване функціонування господарського комплексу регіону з урахуванням його природно-ресурсного, науково-технічного, виробничого потенціалу та екологічного стану довкілля» [21].
Указ Президента України «Про Положення про місцеву державну адміністрацію»	«Повноваження місцевої державної адміністрації ... у галузі економічного розвитку та обліку ... забезпечує збалансований економічний і соціальний розвиток території» [22].

Таблиця 2

Порівняння положень Закону України «Про основи містобудування» та Постанови Верховної Ради України «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів» щодо збалансованого регіонального розвитку

Аспекти збалансованого регіонального розвитку	Закон України «Про основи містобудування» (1992 р.) [23]	Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів» (1999 р.) [24]
соціально, економічно і екологічно збалансований розвиток	населених пунктів	міських і сільських поселень
розвиток спрямований на створення:		
- економічного потенціалу	+	+
- повноцінного життєвого середовища для	раціонального використання ресурсів, технологічного	раціонального використання ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-

сучасного та наступних поколінь на основі:	переоснащення і реструктуризації підприємств, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, комунікаційно-інформаційної, інженерної інфраструктури.	технічних, інтелектуальних тощо), технологічного переоснащення і реструктуризації підприємств, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, комунікаційно-інформаційної, інженерної, екологічної інфраструктури, поліпшення умов проживання, відпочинку та оздоровлення, збереження та збагачення біологічного різноманіття та культурної спадщини.
--	---	--

Окрім прийнятих нормативно-правових актів, які закріпили пріоритетність та необхідність збалансованого розвитку країни, регіонів та галузей, відбувається процес поступового усвідомлення доцільності та важливості саме збалансованого розвитку у науковому середовищі. Так, у 2017 р. була видана «Доктрина збалансованого розвитку «Україна 2030», метою якої є «вироблення принципів і механізмів майбутнього збалансованого розвитку та обґрунтування його горизонтів для України» [25]. При цьому експерти ототожнюють поняття «сталий» та «збалансований», оскільки вживають термін «цілі

збалансованого розвитку ООН» [25, с. 41]. Побудова успішного майбутнього України з урахуванням цілей збалансованого розвитку, відповідно до Доктрини, «полягає у створенні надійної економічної системи, функціонування якої забезпечуватиме високі рівні національної безпеки й буде спрямоване на зміцнення конкурентоспроможності країни у глобалізованому світі через досягнення високої якості життя кожного громадянина» [25, с. 42]. Основними компонентами збалансованого розвитку вважають: життя, здоров'я, добробут; культуру, освіту, науку; безпеку, свободу, рівність (Табл. 3).

Таблиця 3

Компоненти збалансованого розвитку, визначені у Доктрині збалансованого розвитку «Україна 2030»

Назва компонент	Індикатори реалізації моделі збалансованого розвитку
життя, здоров'я, добробут	Індекс щастя, Індекс людського розвитку, Індекс здоров'я, Індекс добробуту
культура, освіта, наука	Глобальний індекс креативності, Глобальний інноваційний індекс, Зростання патентної активності
безпека, свобода, рівність	Індекс економічної свободи, Індекс легкості ведення бізнесу, Індикатор рівня управління, Індекс енергетичної безпеки

* Джерело: складено автором на основі: [25, с. 68]

Однак, перераховані у Доктрині індекси не можуть об'єктивно відобразити збалансований розвиток регіону, адже індекси застосовуються для визначення рівня розвитку країн. Важливо також, що збалансований розвиток є процесом, а не результатом. Саме тому 11 окремих індексів не здатні повною мірою описати рівень збалансованого розвитку регіону.

Збалансований регіональний розвиток є динамічним процесом, здатним зберегти та накопичити потенціал регіону, підвищити рівень його довготермінової конкурентоспро-

можності, вирівняти показники розвитку в регіоні. Це досягається за рахунок визначення та дотримання пріоритетів розвитку в екологічній, соціальній та економічних сферах, ефективного управління ресурсною базою регіону, забезпечення соціальної справедливості та соціальної відповідальності, узгодженості інтересів всіх зацікавлених сторін тощо.

Слід констатувати, що в Україні склалася вкрай нераціональна система управління регіональним розвитком, яка в цілому є неефективною й екологічно небезпечною,

та потребує зміни свідомості і підходів до управління регіональним розвитком. Українські дослідники зазначають, що «на рівні політики, на законодавчому рівні та на рівні управлінських структур інституційна база збалансованого розвитку в Україні є слабкою і потребує зміцнення» [26]. Також важливою є проблема відсутності координації політики різних міністерств і відомств щодо розвитку різних галузей та регіонів. Саме тому необхідними є системне управління, консолідація та інтеграція політики, рішень та коштів на різних рівнях управління, а також досягнення збалансованості інтересів усіх зацікавлених сторін. При цьому важливими принципами є гласність, справедливість, процеси зворотного зв'язку в управлінні тощо.

При розробці моделі та національної стратегії збалансованого розвитку необхідно врахувати «об'єктивну диференціацію території країни за рівнем розвитку продуктивних сил, забезпеченістю природно-ресурсним потенціалом, ступенем трансформації природних геоекосистем» [27, с. 5]. Відповідно, дуже складно та недоцільно створювати єдиний, універсальний механізм реалізації національної моделі збалансованого розвитку. Оскільки кожний регіон є унікальним зі своїми специфічними передумовами та пріоритетами розвитку, в основу національної стратегії

збалансованого розвитку має бути покладений принцип регіональної індивідуальності, взаємозалежності і взаємозумовленості екологічної, соціальної та економічної сфер на територіальному рівні. Одночасно, національну та регіональні стратегії бажано розробляти з урахуванням світових стандартів.

ООН неодноразово підтверджувала важливість місцевих та регіональних органів влади у досягненні збалансованого розвитку, адже регіональний рівень забезпечує найбільшу можливість для співпраці з локальними спільнотами [28, с. 261]. ОЕСР також спрямовує зусилля на сприяння збалансованому регіональному розвитку (Табл. 4) шляхом подолання нерівності (особливо в сільській та віддаленій місцевості), викликів і складності історичного контексту регіону (відсутність довіри та процесів залучення громади), слабкого багаторівневого управління та низького потенціалу громади (неефективність регіонального управління, відсутність ефективного потенціалу громади та лідерства), відсутності узгодженості політики та регіональному та місцевому рівні (різноманітні програми і інвестиції недостатньо скоординовані), відсутності даних про регіон та можливостей їх використання (ускладнює ідентифікацію активів та оцінку їх ролі у розвитку регіональної економіки) [29, с. 45].

Таблиця 4

Вплив ОЕСР на збалансований регіональний розвиток

Директорат ОЕСР	Сфери діяльності
Центр підприємництва, малого та середнього бізнесу та регіонального розвитку	- сприяння більш інклюзивним підходам до регіональних заходів із забезпечення зайнятості та розвитку навичок; - посилення ролі інститутів фінансування розвитку громади та підтримки інститутів підприємництва;
Директорат освіти та навиків	- застосування дієвих практик щодо подолання нерівності в результатах навчання;
Директорат екології	- посилення ролі регіонів у захисті навколишнього середовища та сталому розвитку; - поширення знань у галузі управління довкіллям;
Директорат фінансових та промислових питань	- розробка керівних принципів для промисловості щодо залучення громад та відповідального ведення бізнесу;
Директорат торгівлі та сільського господарства	- розробка керівних принципів для бізнесу стосовно природних ресурсів, та регіональної політики щодо експорту;
Економічний відділ	- національна політика щодо подолання нерівностей у соціально-економічних результатах та управління впливом сільського господарства на поселення.

* Джерело: складено автором на основі: [29, с. 46]

Концепція збалансованого регіонального розвитку в Євросоюзі базується на інтеграції принципів сталого розвитку в практику регіонального розвитку. Відповідно, збалансований регіональний розвиток охоплює всі види діяльності та інструменти, які сприяють збалансованому розвитку в рамках регіональних економічних ініціатив. Ця увага виправдана, по-перше, важливою роллю регіонів як посередників між національним та місцевим рівнями, а по-друге, зростаючим розумінням, що збалансованість є важливим критерієм у майбутньому регіональному розвитку [28, с. 259].

Водночас, світова практика свідчить про широке застосування стратегій збалансованого розвитку не лише країн, а також регіонів і галузей, оскільки вони мають свої характерні особливості. Так, поширеною практикою ЄС є розробка стратегій для макрорегіонів для вирішення спільних проблем, з якими стикається визначений регіон, шляхом посиленого співробітництва, що сприяє досягненню економічної, соціальної та територіальної згуртованості [30]. На сьогодні прийнято чотири макрорегіональні стратегії ЄС: стратегія ЄС для регіону Балтійського моря (2009 р.), стратегія ЄС для Дунайського регіону (2010 р.), стратегія ЄС для Адріатичного та Іонічного регіону (2014 р.), стратегія ЄС для Альпійського регіону (2015 р.).

Усі прийняті стратегії також супроводжуються планом дій, який регулярно оновлюватиметься з урахуванням нових потреб та змін контексту. Зазначені стратегії стосуються понад 340 мільйонів осіб з 19 країн-членів ЄС та 8 країн, які не є членами ЄС (Табл. 5). Кожна макрорегіональна стратегія характеризується міжгалузевим та транснаціональним підходом, включає широкий спектр різних суб'єктів, має дещо різні механізми управління з огляду на регіональну специфіку. Однак, існує і співпраця між цими стратегіями (реалізація спільних проектів, обмін найкращими практиками та досвідом тощо). Досягнення макрорегіональної згуртованості сприяє міжрегіональній згуртованості (тобто згуртованості в ЄС). Підхід стратегій до вирішення потреб шляхом співпраці має додаткову заслугу в тому, що регіони із порівняно слабшим інституційним потенціалом можуть зміцнювати власну спроможність, навчаючись у сильніших регіонів, і, тим самим, покращувати власну здатність виконувати порядок денний політики щодо економічної, соціальної та територіальної згуртованості у межах макрорегіону. Відповідно, основними цілями стратегій є економічна, соціальна та територіальна інтеграція, координація співпраці, вирішення транснаціональних проблем, посилення інституційної спроможності.

Таблиця 5

Основні характеристики макрорегіональних стратегій ЄС

Назва стратегії	Рік прийняття	Країни-члени ЄС	Країни, які не є членами ЄС	Потреби / можливості
Стратегія ЄС для регіону Балтійського моря	2009	Данія, Естонія, Латвія, Литва, Німеччина, Польща, Фінляндія, Швеція	-	Екологічний стан, біорізноманіття, сталий морський транспорт, координація / співпраця
Стратегія ЄС для Дунайського регіону	2010	Австрія, Болгарія, Німеччина, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чехія	Боснія і Герцеговина, Молдова, Сербія, Україна, Чорногорія	Екологічний стан водних об'єктів, транспорт
Стратегія ЄС для Адріатичного та Іонічного регіону	2014	Греція, Італія, Словенія, Хорватія	Албанія, Боснія і Герцеговина, Сербія, Чорногорія	Блакитна економіка, екологічний стан, біорізноманіття, морський транспорт
Стратегія ЄС для Альпійського регіону	2015	Австрія, Італія, Німеччина, Словенія, Франція	Ліхтенштейн, Швейцарія	Адаптація до зміни клімату, екологічні ризики, транспорт

* Джерело: складено автором на основі: [30]

Визнаючи особливу відповідальність за формування майбутнього планети, країни Великої сімки підтримують міжнародну співпрацю щодо забезпечення збалансованого розвитку як країн, так і регіонів, пропагуючи керівний принцип «Думати наперед. Діяти разом» [31]. Адже реформи в різних сферах здатні підвищити довіру та сприяти стійкому зростанню. Основними пріоритетами країн Великої сімки було визнано [32]:

1) подолання незбалансованих моделей споживання та виробництва зменшення викидів парникових газів на **40 відсотків до 2020 р.** та на **90 відсотків до 2050 р.** (порівняно з **1990 р.**), зменшення харчових відходів на **50 відсотків до 2030 р.**, збільшення втричі ефективності використання ресурсів до **2030 р.** та застосування принципів кругової економіки до **2050 р.**;

2) узгодження правил глобалізації зі збалансованістю та справедливістю задля створення більш всеосяжного та справедливого світового порядку шляхом узгодження двосторонніх та багатосторонніх торговельних та інвестиційних угод із принципами збалансованості та недискримінації країн та регіонів, створення сприятливих умов для безкарбонних або низьковуглецевих енергетичних технологій;

3) дотримання Цілей сталого розвитку шляхом подвоєння щорічної офіційної допомоги для найбідніших країн до понад **50 мільярдів доларів США до 2020 року** з метою впровадження Цілей, зокрема, у сфері подолання бідності та голоду, підтримки здоров'я та освіти, надання додаткових **50 мільярдів доларів США щорічно з 2020 по 2025 рік** на фінансування проектів у сфері змін клімату для країн із низьким і середнім рівнем доходу, надання пільгового доступу для країн із низьким рівнем доходу до всіх основних «розумних» технологій до **2020 року**.

Отже, для процвітання на глобальному, національному та регіональному рівнях уряди мають модернізувати та переробити цілий ряд політик. Країни Великої сімки приділяють значну увагу фіскальній політиці, оскільки вона здатна принципово вплинути на добробут в регіонах шляхом ефективного розподілу державних та регіональних ресурсів, а також змін податкової політики. Одночасно, переваги нового фіскального підходу для збалансованого регіонального

розвитку будуть більшими, якщо уряди одночасно впроваджуватимуть збалансований та узгоджені реформи структурної політики [33, с. 3, 8]. Однак масштабний регіональний перерозподіл часто створює відносини залежності і з часом найбагатші регіони все більше неохоче фінансують відстаючі. Це також стосується політики розвитку сільського господарства, яка могла б бути ефективнішою для забезпечення кращих умов регіонального зростання в країнах Великої сімки, якби вони вийшли за рамки підтримки сільського господарства, щоб визнати різноманітність різних сільських економік та важливість зв'язку з динамічними районами [33, с. 38]. Що стосується розвитку бізнесу, то політика може бути ефективнішою за умови адаптації до конкретних потреб певного регіону та доповнена заходами, які враховують потенціал регіону.

Країни Великої сімки визнають, що освіта – це та сфера, де місцеві та регіональні органи влади формують перспективи збалансованого зростання [33, с. 40]. У середньому, на регіональні чи місцеві органи влади припадає **60 %** фінансування початкової, середньої, професійної, вищої чи післядипломної освіти. Також регіональні та місцеві органи влади відіграють важливу роль у стратегіях навчання протягом усього життя, налагоджуючи партнерські відносини між системою освіти та роботодавцями щодо збільшення кількості пропонованих навчальних місць.

Усвідомлюючи важливість малого та середнього бізнесу для збалансованого регіонального розвитку, країни Великої сімки створюють сприятливі умови для ведення бізнесу, спрощують систему його оподаткування. Так, в Італії презумптивний податок застосовується для заміни податку на доходи фізичних осіб, регіональних і муніципальних доплат та регіональних податків на виробництво для малого бізнесу, у Німеччині дуже малі фірми звільнені від вимог бухгалтерського обліку для оподаткування, а в США малі та середні підприємства від стандартних правил обліку запасів [33, с. 51]. Однак, податкові преференції та заходи спрощення оподаткування для малого та середнього бізнесу слід ретельно орієнтувати, щоб забезпечити ефективне виконання цілей регіональної політики та не створювати подальших протиріч.

Найчастіше політика регіонального розвитку може бути відображена в загальнонаціональних стратегіях, стратегіях розвитку регіонів, стратегіях розвитку міст або стратегіях розвитку сільських територій.

Висновки. Збалансований регіональний розвиток – це динамічний стан розвитку регіону, який досягається за допомогою різних стратегій, механізмів та інструментів. Як засвідчило проведене дослідження, кожна країна знаходить і обирає найбільш придатні для себе підходи. Однак, об'єднує всі ці різноманітні регіональні політики загальна мета – створення сприятливого та привабливого для життя і функціонування регіону. Компаративний аналіз українського та світового досвіду політико-правового забезпечення збалансованого регіонального розвитку дозволив сформулювати основні детермінанти, що визначають сутність збалансованого регіонального розвитку:

1) Самодостатність – розвиток забезпечується, переважно, внутрішнім потенціалом регіону, а його пріоритети затверджуються регіональною владою з урахуванням специфіки регіону;

2) Партнерство – розвиток є специфічним процесом, що приносить користь всім групам зацікавлених сторін, які співпрацюють з метою формування сприятливого середовища в регіоні;

3) Відкритість – наслідки забезпечення збалансованого регіонального розвитку відчуються не лише на регіональному (наприклад, задоволення регіонального попиту), а також на національному та міжнародному рівнях (наприклад, задоволення зовнішнього попиту);

4) Довготривалість – процес розвитку розтягнутий у часі – від розробки ідеї ініціатив до отримання ефектів; однак наслідки мають довготерміновий вимір;

5) Гнучкість – здатність адаптуватись у процесі розвитку до змін процесів і явищ в регіоні, а також до мінливих подій, що відбуваються у правовому, політичному та фінансовому середовищі країни та світу;

6) Відповідальність – відповідальність всіх груп зацікавлених сторін за прийняті рішення та виконані дії, що впливають на розвиток регіону.

Проведене дослідження демонструє, що збалансований регіональний розвиток є осо-

бливою категорією регіонального розвитку, оскільки він трактується як основа бажаних змін у всіх аспектах життя регіональної громади. Слід підкреслити, що до процесу кількісних, якісних та структурних змін необхідно залучати не лише господарюючих суб'єктів, установи та організації, а також громади та регіональну владу. Це дозволить створити всебічні умови ефективного використання регіональних ресурсів сировини, праці, капіталу тощо. Тому перспективами подальших досліджень є аналіз інструментарію збалансованого регіонального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Шаульська Г. М. Реформування сучасної системи місцевого самоврядування в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 1. С. 154–162.

2. Antonescu D. Regional Development Policy in Context of Europe 2020 Strategy. *Procedia Economics and Finance*. 2014. Volume 15. P. 1091–1097.

3. Apostolache M. A. Regional Development in Romania – From Regulations to Practice. *Procedia Economics and Finance*. 2014. Volume 8. P. 35–41.

4. Андрійчук Ю. М. Децентралізація та збалансованість публічного управління регіональним і місцевим розвитком: питання теорії. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 2. С. 144–150.

5. Родченко Л. Система принципів взаємовідносин органів державної влади з інституціями громадянського суспільства в Україні. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 6. С. 154–158.

6. Шинкарьов А. М. Інституційний розвиток співпраці влади, бізнесу та громадськості на регіональному та місцевих рівнях. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 6. С. 158–164.

7. Шинкарьов А. М. Формування інституту префекта на регіональному рівні: європейський управлінський досвід. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 2. С. 200–205.

8. Замковий Р. В. Цілі сталого розвитку в міжнародній системі стандартизації. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 2. С. 162–172.

9. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 08.07.2018 № 2411-VI. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

10. Угода про вільну торгівлю між Україною та державами ЄАВТ : ратифікована Законом України № 4091-VI від 07.12.2011. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

11. Договір про запровадження Конституції для Європи (проект): Міжнародний документ від 18.07.2003 № 2003/C169/01 URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

12. Про Стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 12.02.2007 № 105/2007. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

13. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 430-р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

14. Про схвалення Стратегії виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.01.2007 № 11-р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

15. Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.09.2011 № 1130. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

16. Програма інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 14.09.2000 № 1072/2000. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

17. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 № 1158. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

18. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 02.12.2012 № 2850-IV. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

19. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до

2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

20. Про підсумки соціально-економічного розвитку України у 2003 році та хід виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2004 № 315. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

21. Про Основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року : Указ Президента України від 03.08.1999 № 958/99. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

22. Про Положення про місцеву державну адміністрацію : Указ Президента України від 14.04.1992 № 252/92. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

23. Про основи містобудування : Закон України від 16.11.1992 № 2780-XII. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

24. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів : Постанова Верховної Ради України від 24.12.1999 № 1359-XIV. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

25. Доктрина збалансованого розвитку «Україна 2030». URL: <http://econom.chnu.edu.ua> (Дата звернення: 15.07.2019).

26. Марушевський Г. Б. Інституційні проблеми державного управління збалансованим розвитком в Україні. *Державне управління: теорія та практика*. 2013. № 2. С. 14–23.

27. Масловська Л. Ц. Сталий розвиток продуктивних сил регіонів: теорія, методологія, практика : монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. 366 с.

28: Jovovic R., Draskovic M., Delibasic M., Jovovic M. The concept of sustainable regional development – institutional aspects, policies and prospects. *Journal of International Studies*. 2017. № 10 (1). P. 255–266.

29. Garcilazo E. Linking indigenous communities with regional development. Regional development policy division OECD. URL: <http://www.oecd.org> (Дата звернення: 19.07.2019).

30. Study on macroregional strategies and their links with cohesion policy. Final report.

2017. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu> (Дата звернення: 19.07.2019).

31. Leaders' Declaration. G7 Summit. 7–8 June 2015. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org> (Дата звернення: 19.07.2019).

32. G7 must embrace strong commitments towards a sustainable and just world. 2015. URL: <http://www.g8.utoronto.ca> (Дата звернення: 15.07.2019).

33. A fiscal approach for inclusive growth in G7 countries. URL: <https://www.oecd.org> (Дата звернення: 19.07.2019).

References:

1. Shaulska, H. (2019). Reformuvannia suchasnoi systemy mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 1, 154–162 [in Ukrainian].

2. Antonescu, D. (2014). Regional Development Policy in Context of Europe 2020 Strategy. *Procedia Economics and Finance*, 15, 1091–1097.

3. Apostolache, M. A. (2014). Regional Development in Romania – From Regulations to Practice. *Procedia Economics and Finance*, 8, 35–41.

4. Andriichuk, Y. (2019). Detsentralizatsiia ta zbalansovanist publicnogo upravlinnia rehionalnym i mistsevym rozvytkom: pytannia teorii. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2, 144–150 [in Ukrainian].

5. Rodchenko, L. (2018). Systema pryntsyypiv vzaiemovidnosyn orhaniv derzhavnoi vlady z instytuttsiamy hromadianskoho suspilstva v Ukraini. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 6, 154–158 [in Ukrainian].

6. Shynkarov, A. (2018). Instytuttsiinyi rozvytok spivpratsi vlady, biznesu ta hromadskosti na rehionalnomu ta mistsevykh rivniakh. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 6, 158–164 [in Ukrainian].

7. Shynkarov, A. (2019). Formuvannia instytutu prefekta na rehionalnomu rivni: yevropeyskyi upravlinskyi dosvid. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2, 200–205 [in Ukrainian].

8. Zamkovyj, R. (2019). Tsili staloho rozvytku v mizhnarodnii systemi

standartyzatsii. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2, 162–172 [in Ukrainian].

9. Verkhovna Rada Ukrainy. (2018). *Pro zasady vnutrishnoi i zovnishnoi polityky: Zakon Ukrainy № 2411-VI*. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

10. Verkhovna Rada Ukrainy. (2011). *Uhoda pro vilnu torhivliu mizh Ukrainoiu ta derzhavamy YeAVT: ratyfikovano Zakonom Ukrainy № 4091-VI*. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

11. *Dohovir pro zaprovadzhennia Konstytutsii dlia Yevropy*. (2003). № 2003/C169/01 URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

12. Prezydent Ukrainy. (2007). *Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy: Ukaz № 105/2007*. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

13. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2018). *Pro skhvalennia Natsionalnoi transportnoi stratehii Ukrainy na period do 2030 roku*. Rozporiadjennia № 430-p. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

14. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2007). *Pro skhvalennia Stratehii vykonannia Ramkovoï konventsii pro okhoronu ta stalyyi rozvytok Karpat*. Rozporiadjennia № 11-p. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

15. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2011). *Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy rozvytku vnutrishnoho vyrobnytstva*. Postanova № 1130. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

16. Prezydent Ukrainy. (2000). *Prohrama intehratsii Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu*. Ukaz № 1072/2000. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

17. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2007). *Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi prohramy rozvytku ukrainskoho sela na period do 2015 roku*. Postanova № 1158. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

18. Verkhovna Rada Ukrainy. (2012). *Pro stymulivannia rozvytku rehioniv*. Zakon Ukrainy № 2850-IV. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

19. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2014). *Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii*

rehionalnoho rozvytku na period do 2015 roku. Postanova № 385. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

20. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2004). *Pro pidsumky sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy u 2003 rotsi ta khid vykonannia Prohramy diialnosti Kabinetu Ministriv Ukrainy.* Postanova № 315. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

21. Prezydent Ukrainy. (1999). *Pro Osnovni napriamy rozvytku trudovoho potentsialu v Ukraini na period do 2010 roku.* Ukaz № 958/99. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

22. Prezydent Ukrainy. (1992). *Polozhennia pro mistsevu derzhavnu administratsiiu.* Ukaz № 252/92. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

23. Verkhovna Rada Ukrainy. (1992). *Pro osnovy mistobuduvannia.* Zakon Ukrainy № 2780-XII. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

24. Verkhovna Rada Ukrainy. (1999). *Pro Kontseptsiiu staloho rozvytku naselenykh punktiv.* Postanova № 1359-XIV. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

25. *Doktryna zbalansovanoho rozvytku «Ukraina 2030».* (2018). URL: <http://econom.chnu.edu.ua> (Last accessed: 15.07.2019) [in Ukrainian].

26. Marushevskiy, H. B. (2013). *Instytutsiini problemy derzhavnoho upravlinnia zbalansovanyim rozvytkom v Ukraini. Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka, 2,* 14–23 [in Ukrainian].

27. Maslovska, L. Ts. (2003). *Stalyi rozvytok produktyvnykh syl rehioniv: teoriia, metodolohiia, praktyka.* Kyiv: KNTEU [in Ukrainian].

28. Jovovic, R., Draskovic, M., Delibasic, M., Jovovic, M. (2017). The concept of sustainable regional development – institutional aspects, policies and prospects. *Journal of International Studies*, 10 (1), 255–266.

29. Garcilazo, E. *Linking indigenous communities with regional dewelopment.* Regional development policy division OECD. URL: <http://www.oecd.org> (Last accessed: 19.07.2019).

30. European Commission. (2017). *Study on macroregional strategies and their links with cohesion policy. Final report.* URL: <https://ec.europa.eu> (Last accessed: 19.07.2019).

31. *Leaders' Declaration. G7 Summit. 7–8 June 2015.* URL: <https://sustainabledevelopment.un.org> (Last accessed: 19.07.2019).

32. *G7 must embrace strong commitments towards a sustainable and just world.* (2015). URL: <http://www.g8.utoronto.ca> (Last accessed: 19.07.2019).

33. *A fiscal approach for inclusive growth in G7 countries.* URL: <https://www.oecd.org> (Last accessed: 19.07.2019).

Стаття надійшла до редакції 19 серпня 2019 р.